

■ A szegedi egyetem professzora volt (1930-1936)

Emlékülés Bay Zoltán tiszteletére

Fizikusok, ha találkozhatnak. (Fotó: Nagy László)

■ A század nagy fizikusára, Bay Zoltánra emlékeznek az ország több városában ezen a héten; a tiszteletére szervezett tudományos ülések, kiállítások, ankétok sorában tegnap a Szegedi Akadémiai Bizottság székházában is emlékülést tartottak, amelyen özvegye is résztvett. A József Attila Tudományegyetem – amelynek elméleti fizikai tanszékét vezette egykor és amelynek díszdoktora –, az akadémiai bizottság és az Eötvös Loránd Fizikai Társulat által rendezett ülésen Bay Zoltán és kora címmel Marx

György tartott előadást. Marx professzor utószavával jelent meg Magyarországon – 1988-ban – Bay Zoltán válogatott tanulmányainak gyűjteménye. Ezt a kötetet három évvel megelőzte a romániai Kriterion kiadásában a *Toró Tibor* temesvári professzor-gondozta könyv, *A holdvisszhangtól az új méterig* című, amely ugyancsak a nagy fizikus tanulmányait közölte; Toró Tibor is a tegnapi ülés előadója volt, Bay Zoltánnak a foton nyugalmi tömegére vonatkozó kutatásait ismertette. A szegedi előadók közül

Bor Zsolt akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár az 1948 óta Washingtonban dolgozó Bay 1970-es, '80-as években végzett kutatásairól, s eredményéről, a méterszabványról beszélt (ez volt Bay Zoltán akadémiai székfoglalójának témája is 1981-ben, amikor a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti taggá választotta). *Benedict Mihály* egyetemi docens arról az időszakról adott áttekintést, amikor – a '30-as években – a szegedi elméleti fizikai tanszékét vezette, *Zallár Andor*, a SZOTE Központi Könyvtár igazgatója pedig a Szent-Györgyi Alberthez fűződő barátságáról beszélt. Az emlékülés helyszínén bemutatatták azokat a dokumentumokat, fotókat és eszközöket, amelyek Bay Zoltánnak a Tungsram kutatólaboratóriumában eltöltött éveiről beszélde, s amelyeket *Mészáros Sándor* – közeli munkatársa az Izzóban – bocsátott rendelkezésre (képünkön, az özvegy és Bor Zsolt társaságában).

A megelékezéseket hamvainak hazahozatala alkalmából tartják országszerte; a tavaly Washingtonban elhunyt tudós végakarata volt, hogy szülőhelyén, a gyulavári református temetőben helyezték végső nyugalomra. Nagyszombaton délen lesz a szertartás.

■ A szombati bemutató Bozsik-kompozíciójának címe: *A villik*. A mondabeli (és a Giselle-ből is ismert) kísértetmenyasszonyokról van szó, akik hűtlen kedvesükért éjjelkor feljönnek a sírjukból, csapatokba verődve imbolyognak, míg arra nem vetődik, akire várnak. Addig nem tudnak megnyugodni, amíg halálra nem táncoltatják a hűtlent... Az új Juronics-balet a 20-as évek alvilágát idézi: „*A Szegedi Balett művészeti és szórakoztatóipari vállalkozás örömmel értesíti Önt és kedves ismerőseit, hogy védnöksége alatt megnyitotta a HD's Clubot. Szolgáltatásaink: jazz muzsika, tánc, lendület, diszkrét félhomály, exkluzív meghatódás, másvilági hangulat.*” – olvasható a színlapon. A HD's Club tulajdonosa maga Hádész – *Juronics Tamás*, a Tulajdonosné, alias Perszephoné – *Fekete Hedvig*, a Pincérnő, alias Eurüdiké – *Péntek Kata*, a Vendég, alias Orpheusz – *Sárközi Attila*; szerepelnek továbbá könnyű nők és nehézfűk – amint ez ilyen helyen szokásos.

A balettegyüttes amellelt, hogy a bemutatóra készült, megejtette azt a szavazást is, mely eldöntötte: kit látnának szívesen a vezetői poszton a lemondott *Imre Zoltán* után. A művészeti törekvések folytatásának szándékát, az Imre Zoltán-rajzolta profil megőrzésének igényét jelzi a szavazás eredménye: a túlnyomó többségnek az az álláspontja, hogy az Imre működési ideje alatt „fölfutott”, tehetséges táncos-koreográfus, Juronics Tamás

Szegedi Balett: még mindig a levegőben

Bemutató: szerda helyett szombaton

Az április 7-re, mára tervezett premiért, a Szegedi Balett idei második bemutatóját el kellett halasztani szombatra, április 10-re, mert az egyik táncos, Kiss István Róbert balesetet szenvedett. A *Másvilágok című* est egyik táncművében, melyet Bozsik Yvette komponált, Domsa Sorin ugrik be, Juronics Tamás balettjében pedig Kolep Zoltán helyettesíti Kiss István Róbertet (aki értesülésünk szerint tegnap műtéten esett át).

és az együttes kitűnő vezető táncosa, *Pataki András* együtt lássa el a balettvezetői teendőket.

Arra a kérdésre azonban, hogy ki lesz a balettigazgató Szegeden, úgy tűnik, még jó ideig mégsem lehet válaszolni. *Kormos Tibor* színházigazgató a minapi tagozatértekezleten kérte az együttes állásfoglalását (ezért is szavaztak a táncosok), s ígérte, a kinevezéskor ezt tekintetbe veszi; az is igaz, hogy már az értekezleten fölmerült, a vezetői posztra pályázatot kellene kiírni; azt azonban nem tudta akkor senki (talán nem olvasták el elég figyelmesen a kormányrendeletet), hogy pályázat útján betölteni

az állást – kötelező. A közalkalmazotti törvény 1992. november 20-án keltezett, művészeti intézményekre vonatkozó végrehajtási utasításának egyik paragrafusa intézkedik így: a balettigazgatói posztot is a „magasabb vezetői” állások közé sorolja (akárcsak a főrendezői, a főzeneigazgatói, az igazgató karnagyi pozíciót), s a munkáltatót pályázat kiírására kötelezi, amelyet a minisztérium hivatalos lapjában kell közzétenni. Ha a színházigazgató nem akar törvényt szegni, akkor ki kell írnia a pályázatot. A Szegedi Balett pedig egyelőre ott marad, ahova került a vezető felmondásakor: a levegőben, a bizonytalanságban. Mert az is tény, hogy a fönt emlegetett „színháziai-kedvence”-törvény (melynek megváltoztatási javaslatán a színészek szakmai érdekképviselői szervezete, a kamara dolgozik) nem rendelkezik a színházi szerződtek időpontjáról; ám a szerződtek – az ésszerű okok miatt kialakult hagyomány szerint – mostanában zajlanak az ország minden színházában. Mármost ha a táncos nem tudja, ki lesz a szakmai vezetője, nem tudja eldönteni, maradjon, vagy menjen. Magyarán: kiszolgáltatott.

Sulyok

■ Feljelentették a várost I.

„Ne bánts, én szegedi vagyok!”

A címzés filológiai csemege: „Ny. Sz. Hruscsov elvtársnak, az SZKP Központi Bizottsága titkárnak” szól. Mi, akik terminológiai tudásunkat a szocialista barokk brezsnyevi korszakában rögzítettük, nem tudunk mit kezdeni ezzel a puritánssággal. Az íratlan bolsevik hagyományok szerint még a kezdeti időszakban Sztálin nem kapta meg az áhított főtítkári címet, ennek a szeplőnek feledtetésére őrizték meg a protokollban az első vagy főtítkárok funkciójának ilyen jelölését.

A jelentés egyébként „Sz. Sz. Novozsilovtól, Szeged város katonai parancsnoka gazdasági és politikai helyettesétől” származik. Ez a derék apparátcsik azért buzgólkodott, hogy egy, a birodalom szempontjából periférius kérdést kellően feltupírozva észrevétesse magát. Sürgősen előrebocsátotta tehát: „Az SZKP megbízásából tartózkodom Magyarországon. Szükségesnek tartom, hogy tájékoztassam Önt olyan fontos kérdésekről, mint az ellenforradalmi lázadás szervezése, a pártszervezetek megerősödése és a párt sorainak gyarapodása, a helyi hatalmi szervek megerősödése, az értelmiséggel és az ifjúsággal kiépített kapcsolatok.”

A fordító a történelem visszafordíthatatlan kerekéről

■ Ki lehetett ez a Novozsilov? – kérdezem a dokumentum fordítójától, Fenyvesi István kandidátustól, nyugalmazott egyetemi docenstől. – Gondolom, annak idején volt hozzá szerencséje...
– Már nem. Amikor ez a buzgó hivatalnok ide érkezett, én már általános iskolában tanítottam, és minden okom megvolt arra, hogy messze elkerüljem a városi pártbizottsá-

A moszkvai pártarchívum átrághatatlan papír káshagyéből egy szegedi vonatkozású dokumentumot is kitértak a szorgos kutatók.
A dokumentum nem tár fel szenzációs kulisszatitkokat. Talán csak azon csodálkozhatunk, hogy magának Hruscsov elvtársnak címezték ezt a kis dolgozatot. Feltehetőleg elolvasás előtt az apparátusnak is informálnia kellett a párt és a pártállam első emberét a Szeged nevű város létéről.

got. Azt szerettem volna, ha teljesen megelégedne a rólam. Novozsilov elődeivel, későbbi fullajtárjaival persze összehozott a sors. Az egyikük az a Mezencev alezredes volt, akiről, mint a helyi sajtó cenzoráról, Sz. Simon Pista már rajzolt e hasábkon pár éve egy emlékeztető portrét. Az ő stílusuk is hasonló volt, többszörösen tekintettek ránk és problémáinkra, kinyilatkoztattak, elítéltek, és gyakran apelláltak „az értelmiség pártos lelkiismeretéről”.

■ Az ön pályafutása aránylag ismert a szegedi human értelmiség körében. De elsősorban mint a *ruszisztika* egyik jeles képviselőjét tartják számon. Amikor 1965-ben az egyetem orosz tanszékén *Elbert Jánossal* közösen *Jevtusenkoról és generációjáról beszéltek hallgatónak, más érdeklődőknek, fel sem tudtuk fogni, honnan az a felháborodás, amellyel a helyi pártkorifeusok azonnal fejünk-re csaptak. Nekem, aki abban az időben a Szegedi Egyetem munkatársa voltam, nemcsak az általam szerkesztett *Jevtusenko-oldalt* rótták fel, hanem azt is, hogy a többi fordítóval együtt részt vettem ezen az „ellenforradalmi” megmozduláson, amelyet egyértelműen fémjelez, hogy a *Fenyvesi betette a lábát az egyetemre. Tanácsalanságomban* akkori apósomhoz, *Vajda Lászlóhoz fordultam, aki felvilágosított:**

„A Pistát komolyan meghurcolták ezek a forradalom után”.

– Sajnálom, ha baja származott ebből...

■ Én megúsztam. Írtam egy névtelen levelet magam ellen, és amikor szigorú parancsot kaptam, hogy negyedóra alatt írjak rá valamit választ, „fejből” előkapott Hruscsov-idézetekkel cáfoltam meg ellenfeleimet, aki pedig csak a pártbizottság érveit szegte nekem.

– Hát én nem úsztam meg ilyen könnyen. Még '56 novemberében, egyelőre létszámléptésre hivatkozva, elküldtek Suki Bélával együtt a városi pártbizottságról. Szerencsére tanári állást kaptam egy általános iskolában. Abban a tanévben még taníthattam, csak a tanév végén rúgtak ki úgy, hogy csak fizikai munkát vállaltam. A Fonalmentő Vállalatnál raktam egy nyáron át bálákat a teherautóra. Igaz, hogy addigra már eldöntötte sorsomat a Délmagyarország 1957. május 1-jei számában megjelent vezércikk, amelyben a város és a megye sorsát a későbbiekben meghatározó „központi párt-szervező” kimondta, hogy „Szegeden nem lett volna ellenforradalom”, ha a pártbizottságon nem lettek volna az „áruló Fenyvesik és Sukik”.

■ Önt tehát maga a helyi történelmi korszak névadója igazolta az utókor előtt. De hogy került – és ezt

most Suki Bélának is feltenném, ha tehetném – annak idején a városi pártbizottságra?

– Ennek két alapvető oka van. Az egyik a város helyzete vonatkozik, a másik az én indíttatásomra. Mostani beszélgetésünk szempontjából mindegyik az első az érdekesebb. Novozsilov, valószínű helyi tanácsadói segítségével, aránylag pontosan méri fel Szegednek azokat a sajátosságait, amelyek fontos szerepet játszottak abban, hogy az '56-os forradalmat úgy éltük meg, ahogy azt megéltük.

■ Novozsilov azt mondja: „Szegeden, ahol több mint 100 ezer lakos él, két egyetem és két másik felsőoktatási és kutatóintézet működik, sokan úgy vélik, különösen az értelmiségből, hogy itt nem volt fegyveres fellépés (az események során egy embert löttek agyon), ezért Szeged – az nem Budapest, ez egy »csendes« város. Ennek igazolására hozzák fel, hogy aligha véletlen: Budapesten az ellenforradalmárok olyan röpcédulákat ragasztottak ki, amelyeken a szovjet katona előtt egy civil áll felemelt kézzel, alul ezzel a szöveggel: »Ne bánts, én szegedi vagyok!«”

– Látja, én nem láttam utólag sem ilyen röpcédulát. De el tudom képzelni. Szegeden nem lincseltek, nem számoltak le senkivel. Legfeljebb a korábbi hatalom birtokosai közül néhányan háttérbe szorultak. Akik olyan pánikszzerűen elmenekültek, mint az én főnökeim, hogy meg sem álltak Temesvárig, azok utólag nézve túlbiztosították magukat. De az is igaz, amit egy Szergej Jurjenyev nevű emigráns orosz író írt le „Okozz nekem fájdalmat” címmel fordítható regényében, miszerint Szegeden kezdődött a magyar forradalom.

■ Erre tudunk valami választ találni a Novozsilov-jelentésből?

– Választ nem, de ha tovább lapozzuk, találhatunk pontos és hiteles adalékokat.

(Folytatjuk.)

Rigó Béla

ILLYÉS KINGA GYERMEKMŰSORA. Tegnap délelőtt a szegedi Gábor Dénes Gimnázium és Szakközépiskola ebédlőjében Illyés Kinga marosvásárhelyi előadóművész és Hencz József zongoraművész Birka-irka című műsorát láthatták a gyerekek. Az erdélyi művészek a Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete és a Magyar Olvasástársaság meghívására léptek fel a megye több településén. (Fotó: Schmidt Andrea)

■ Árkosi: „Rendkívüli helyzet van”

A színészek következnek?

(Folytatás az 1. oldalról.)

Árkosi – szinte lehetetlen röviden összefoglalni; most mégis a tévedés jogát fönttartva kíséreljük meg. Míg – jelenleg – az opera és a „műszak” csakis külső segítséggel, önkormányzati támogatással tartja lehetségesnek a sanyarú bérhelyzet megjavítását, a balett és a próza a nem szerződött művészek bérét felosztaná az itt maradók között. Árkosi megkezdte a szerződött tárgyalásokat abban a reményben, hogy meghatározott összeg fölött rendelkezik, hogy ebből a mérlegelés szerinti, differenciált béreket ígérheti a színészeknek. Ígérte is. De félbeszakította a tárgyalásait, mert az inkriminált igazgatósági ülésről kapott feljegyzés szerint a színház egy, egységes intézménynek tekintendő, nem lehet bérfe-

szültséget előidézni az Árkosi-elképzelte emelésekkel (a feszültség főként az opera és a próza között „állna be”). A „szabad bérkeretet” nem lehet emelésre használni, csak új tagok szerződtesére.

Miután újra kijelentette, hogy az igazgatói döntéseket nem fogadja el („az a társulat, ahol nem lehet bérben is kifejezni a művészi teljesítmény szerinti hierarchiát – halálra van ítélve” – mondta), megkérdte a jelenlevő Kormos Tibort, kíván-e reagálni az elhangzottakra; a válasz: nem. Az értekezlet után összegyűlt a szakszervezet, valamint a színész-kamara tagsága; megállapították, hogy jogilag nem kifogásolható, „csak emberileg” lehetetlen a helyzet: még senki sem szerződött.

S. E.